

Příručka pro partyzány

Upravené a doplněné
vydání z roku 1942

Bojový manuál
Rudé armády
pro záškodnický
boj s nacisty

editoři Lester Grau,
Michael Gress

GRADA

PŘÍRUČKA PRO PARTYZÁNY

**Bojový manuál Rudé armády
pro záškodnický boj s nacisty**

Upravené a doplněné vydání z roku 1942

Editori: Lester Grau a Michael Gress

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude **trestně stíháno**.

Lester Grau, Michael Gress

Příručka pro partyzány

**Bojový manuál Rudé armády pro záškodnický boj s nacisty
Upravené a doplněné vydání z roku 1942**

Vydala Grada Publishing, a.s.
U Průhonu 22, Praha 7
obchod@grada.cz, www.grada.cz
tel.: +420 234 264 401, fax: +420 234 264 400
jako svou 6257. publikaci

Odpovědná redaktorka Danuše Martinová
Přeložil Jan Syka

Sazba Q point
Počet stran 248
První vydání, Praha 2016
Vytiskly Tiskárny Havlíčkův Brod, a.s.

Copyright 2011 © Lester Grau, Michael Gress,
Czech language edition © Grada Publishing, a.s., 2016

Published in the United States of America and Great Britain in 2011 by
CASEMATE PUBLISHERS
1950 Lawrence Road, Havertown, PA 19083, US
and
10 Hythe Bridge Street, Oxford, OX1 2EW, UK

Knihla byla přeložena z originálu **The Red Army's Do-It-Yourself,
Nazi-Bashing Guerrilla Warfare Manual. The Partisan's Companion.
Updated & Revised Edition, 1942**
vydaného nakladatelstvím CASEMATE PUBLISHERS.

*Názvy produktů, firem apod. použité v knize mohou být ochrannými
značkami nebo registrovanými ochrannými značkami příslušných vlastníků.*

ISBN 978-80-271-9275-5 (pdf)
ISBN 978-80-247-5732-2 (print)

OBSAH

Předmluva Davida M. Glantze	5
Úvod	7
XXV. výročí Velké říjnové socialistické revoluce	19
Rozkaz lidového komisaře obrany J. V. Stalina.	28
O partyzánské válce (M. I. Kalinin)	32
Kapitola I. Základy partyzánské taktiky	35
Kapitola II. Způsoby fašistického protipartyzánského boje	51
Kapitola III. Trhaviny a provádění demolic	56
Kapitola IV. Vojenské zbraně.	81
Kapitola V. Revolver a pistole.	116
Kapitola VI. Nauč se používat zbraně nepřítele	128
Kapitola VII. Průzkum	155
Kapitola VIII. Maskování	165
Kapitola IX. Boj s nepřátelským letectvem.	179
Kapitola X. Protichemická ochrana a obrana	185
Kapitola XI. Boj zblízka	199
Kapitola XII. Poskytování první pomoci.	206
Kapitola XIII. Pochod a táboření pod širým nebem.	213
Kapitola XIV. Skladování potravin	230
Kapitola XV. Život na sněhu	235
Poznámky ke kapitolám.	246

PŘEDMLUVA

Německý vpád do Sovětského svazu skutečně v červnu 1941 zastihl sovětské nejvyšší vedení zcela nepřipravené. Zatímco se otřesené zbytky Rudé armády stahovaly k Moskvě, Němci zaplavovali ruská území a obsazovali tu tisíce čtverečních kilometrů. Zdálo se, že není téměř nic, co by je mohlo zastavit. Sovětský svaz proti nim zoufale vrhal špatně vycvičené vojáky a zároveň hledal i jiné cesty, jak postup nacistů zpomalit. Jednou z nich bylo nasazení partyzánských oddílů. Když sovětské nejvyšší vedení zvažovalo partyzánskou válku, rozhodně si nepřálo, aby proti Němcům povstal spontánně všechen lid. I v těchto časech smrtelného ohrožení si vůdcové přáli, aby vše zůstalo pod kontrolou. Padlo rozhodnutí nevyužívat v tomto boji místní obyvatelstvo, ale namísto něj rychle povolat některé armádní záložníky, důvěryhodné členy strany a příslušníky tajné policie, zformovat z nich partyzánské oddíly a ty vysadit do německého týlu. Tyto skupiny však dosáhly jen mizivých úspěchů a většinou zanikly, neboť se nevyznamenaly v místních poměrech, byly obklopeny nepřítelem a nedostávalo se jim potravin ani potřebného vybavení.

V roce 1942 se sovětské vedení rozhodlo partyzánskou válku rozšířit a zapojit do ní i obyvatelstvo žijící v té době na územích okupovaných Němci, avšak zároveň podniklo kroky, aby nad partyzánským hnutím zesílilo svůj vliv a kontrolu. Velením partyzánským oddílům byli pověřováni armádní důstojníci, byla v nich zaváděna tvrdá vojenská kázeň a členění na družstva, čety, roty a prapory. V Moskvě byl zřízen ústřední štáb partyzánských operací. Partyzáni začali být cvičeni podle armádních standardů. V oddílech byly zřízeny základní organizace komunistické strany a všude přítomní agenti NKVD ostře sledovali nejen počinání Němců, ale především samotných partyzánů.

V roce 1943 již bylo jasné, že Německo válku prohraje. Řady partyzánů se rozrůstaly a na partyzánské velitele byly v oblasti výcviku kladeny stále větší nároky. Doplněné vydání *Příručky pro partyzány* z roku 1942, používané od počátku roku 1943, pomohlo těmto novým partyzánům dostat se rychle na potřebnou bojovou úroveň. Jde o zajímavý dokument pokrývající oblasti vlastní partyzánské taktiky, německé protipartyzánské taktiky, využití sovětských i německých zbraní, provádění průzkumu, maskování,

boje proti tankům a letadlům a protichemické ochrany. Zabývá se také bojem muže proti muži, zdravotnickou první pomocí a přežitím v polních podmínkách s důrazem na přežití v zimě. Příručka měla být srozumitelná i řadovým partyzánům, ale určena je především velitelům na stupni partyzánského družstva a čety. Manuál zpracovává sovětské poznatky a zkušenosti z prvních dvou trpkých válečných let a poskytuje názorný obraz o tom, jak vypadal výcvik a taktika již bojem zocelených partyzánských jednotek. Je přizpůsoben tak, aby se stal jakousi převodovou pákou mezi menšími partyzánskými oddíly a jejich nadřízeným stupněm, jímž byl partyzánský prapor. Předpokládalo se, že partyzáni – ať muži či ženy – budou plně soběstační, budou schopni provádět vlastními silami opravy výzbroje a výstroje, stavět si přístřešky a vyrábět si nejen potřeby nutné k táborovému životu, ale také lyže, sněžnice nebo saně. Předpokládalo se, že budou žít i přesunovat se skrytě, znepokojovali nepřítel a pomáhat Rudé armádě prováděním průzkumu v hlubokém týlu nepřítel a útoky na jeho zásobovací linie. Měli se také stát emisary sovětské moci na okupovaných územích a vykonávat tu akty odplaty.

Sovětští historikové tvrdí, že partyzáni zaměstnávali až deset procent německé armády a usmrtili téměř milion nepřátelských vojáků. Jednoznačně mařili činnost německých armádních zásobovačů a pravidelně nutili Němce, aby z frontových jednotek vyčleňovali divize k zabezpečování vlastního týlu. Partyzáni se tak stali důležitou součástí sovětského konečného vítězství nad nacistickým Německem.

Sovětská koncepce ústředního velení a centralizované kontroly nad partyzánským hnutím s 2. světovou válkou neskončila. Komunističtí partyzáni v Číně, Koreji a Vietnamu se rovněž nacházeli pod ústředním velením a z jednoho ústředí byl řízen i jejich výcvik. Později byla tato koncepce převzata i v tzv. národně osvobozenecích válkách a byli podle ní cvičeni i iráčtí fedajínové.

Zvu vás tímto, abyste se pohodlně usadili a trochu se poučili o tom, co znamenalo být partyzánem slídícím po nacistech a zároveň při tom mrznout v Pripjaťských bažinách.

David M. Glantz
hostující profesor historie na vysoké vojenské škole Citadela
Charleston, Jižní Karolína

ÚVOD

Tato publikace měla mnohem větší význam, než by její rozsah napovídal. Jedná se o poslední vydání sovětské příručky, která se používala při výcviku partyzánů v boji proti nacistům. Předcházely jí dvě starší vydání, takže tento bojový manuál je skutečným v boji ověřeným materiálem, v němž partyzán našel to, co opravdu potřeboval znát. Obsahoval ruský napsané postupy a instrukce ohledně partyzánské taktiky, pohybu na bojišti, zacházení se zbraněmi a způsobů přežití. Předpokládalo se, že uživatel této příručky bude mít jen malé nebo vůbec žádné vojenské zkušenosti. Její hodnota s koncem války nezanikla. Během 60. a 70. let 20. století podporoval Sovětský svaz partyzánská hnutí v řadě zemí třetího světa. Mnoho příslušníků partyzánských oddílů bylo studenty Univerzity Patrice Lumumby v Moskvě. Tato „univerzita“ sloužila k podpoře „národně osvobozenecůkých válek“ v Africe, Latinské Americe, Asii a na Blízkém a Středním východě. *Příručka pro partyzány* se stala při výcviku budoucích záškodníků základním studijním materiálem.

Během Velké vlastenecké války disponoval Sovětský svaz nejpočetnějšími partyzánskými silami v historii. Sloužilo v nich na 1 100 000 mužů i žen organizovaných v asi 6000 oddílech¹. Sovětský svaz v té době existoval sice jen pouhá dvě desetiletí, ale Rusko jako takové mělo s partyzánskou válkou již dlouhodobé historické zkušenosti.

Ruská historie je plná rolnických povstání, kozáckých vpádů, vzpour uprchlých nevolníků, utlačovaných národnostních menšin a náboženských hnutí. Rozlehlost Ruska umožnila různým zoufalým nešťastníkům vyhýbat se carské nadvládě a naopak občas zaútočit na představitele carské moci.

Po Napoleonově vpádu do Ruska v roce 1812 útočili partyzáni na zásobovací linie a tyl nepřátelských armád. Jako partyzáni tehdy působili především příslušníci místní domobrany a špatně vyzbrojení rolníci bojující v oddílech zformovaných v rámci venkovských osad a městeček. Oddíly bojovaly mimo vládní kontrolu a jejich akce nebyly koordinovány s plány pravidelné armády. Partyzánské oddíly znepokojovaly nepřítele a způsobovaly mu obtíže při zásobování, ale vláda nad nimi neměla žádnou kontrolu. Často se jednalo spíše o lupiče maskované pod vlasteneckou rouškou. Ve snaze nastolit v tomto počínání nějaký řád, schopnost reagovat na danou situaci a spolupráci, vytvořili generálové Barclay de Tolly a Bagra-tion z některých jednotek pravidelné armády vlastní partyzánské oddíly, které by činnost vojsk podpořily. Tyto oddíly, složené především z kozáků schopných bojovat v sedle i pěšky a z polních myslivců, se někdy spojo-

valy s místní domobranou, ale většinou válčily na vlastní pěst. Postupně se rozrostly v celé partyzánské armády. Základním ponaučením, které z toho Rusové získali, bylo, že partyzáni jsou velmi užitečnými spojenci za předpokladu, že akce partyzánské venkovské domobrany jsou podřízeny plánům pravidelné armády a jsou s nimi koordinovány².

Jak se ruská říše rozrůstala, získávala její armáda stále větší zkušenosti také s potíráním záškodnické války, kterou proti ní vedli příslušníci podmaňovaných národů. Tyto války probíhaly zejména na Kavkaze a v Čečně, kde imám Šamil tímto způsobem dlouho odolával podřízení se carské moci. Čečensko-dagestánské tažení nakonec skončilo vítězně díky politice „sekery a pušky“. Rusové vykáceli horské lesy poskytující nepřítelům úkryt a zároveň systematicky dobývali jednu opevněnou horskou vesnici za druhou.

Během ruské občanské války, která se rozhořela vzápětí po první válce světové, spolu bojovaly partyzánské oddíly na celém území rozvrácené carské říše. Tyto jednotky někdy náleželi jasně k Rudým, jindy k Bílým, ale i k různým zahraničním intervenčním silám. Další partyzáni působili „na volné noze“ a tábory dočasně měnili podle výhodnosti a vlastní potřeby. Dále existovaly oddíly – či spíše bandy – nacionalistů, anarchistů a lupičů vymykající se jakémukoli vyššímu velení a kontrole. Avšak i záškodnické oddíly spojené s některou z bojujících stran měly jen omezenou hodnotu, neboť jejich činnost nebyla koordinována s akcemi hlavních sil dané strany.

V letech 1920 a 1930 získal sovětský stát další značné zkušenosti v potírání partyzánské války, vedené islámskými nacionalisty proti sovětské vládě ve Ferganské kotlině, v sovětské střední Asii. Po rozpačitém začátku dokázali nakonec Sověti zahájit soustředěnou kombinovanou vojenskou, politickou a hospodářskou kampaň, díky níž bylo protibolševické hnutí basmačů rozdraceno.

Partyzánské hnutí zůstávalo jedním z klíčových prvků při plánování obrany sovětského území i ve 30. letech 20. století. J. K. Berzin, v letech 1924–1935 šéf vojenské rozvědky GRU, a J. E. Jakir, tehdejší náčelník Kyjevského vojenského okruhu, založili při vojenských okruzích Kyjevském, Běloruském a Leningradském školy partyzánského výcviku, k nimž náležely i připravené základny a sklady zbraní a výstroje. Oddíly cvičené v těchto školách se dokonce účastnily i vojenských cvičení pravidelné armády. Působili v nich muži vybraní z řad armády, komunistické strany a milice (policie), kteří se měli v případě napadení stát partyzánskými veliteli. Pro výcvik dalších partyzánů byly vydány tištěné příručky. Tajná policie NKVD si ovšem založila a připravovala vlastní profesionální par-

tyzánské oddíly. Mnoho těchto partyzánských instruktorů prošlo školou španělské občanské války³.

Program přípravy partyzánské války začal být ohrožen poté, co se strhla ostrá debata o celkové obranné koncepci území Sovětského svazu. V ní proti sobě stanuly dva tábory. V čele prvního stál maršál Tuchačevský, který byl zastáncem ofenzivní zničující taktiky. V případě napadení měl Sovětský svaz odpovědět okamžitým rozhodným protiúderem na území nepřítele a donutit ho, aby se musel stáhnout a bránit svou vlastní infrastrukturu. Druhý tábor vedl generál a vojenský teoretik A. A. Svěčin, který prosazoval obrannou zadržovací taktiku. Podle ní se měly v případě napadení sovětská pohraniční stráž a Rudá armáda cíleně a organizovaně stahovat do vnitrozemí a lákat za sebou nepřítele tak dlouho, dokud by se mu nezhroutily zásobovací a spojovací linie. Poté měla Rudá armáda rozdrtit nepřítele zničující protiofenzivou⁴. V této obranné koncepci hrála partyzánská válka důležitou úlohu.

Ofenzivní koncepce dočasně zvítězila, lidový komisař obrany Klim Vorosilov prohlásil sovětské území za nedotknutelné a vyhradil si pro Rudou armádu právo udeřit kdykoliv by se objevilo nějaké ohrožení. Obhájci partyzánské války byli prohlášeni za poražence nebo zrádce, kteří byli připraveni možnému nepříтели přenechat nárazníkové oblasti i s jejich vojenským potenciálem. Kádr vycvičených partyzánských instruktorů byl rozpuštěn a s jeho příslušníky bylo zacházeno jako s nežádoucími osobami. Mnozí byli uvězněni nebo zavražděni. Příručky byly zničeny⁵.

V roce 1939 vpadl Sovětský svaz do Finska. Finská armáda zastavila Rudou armádu v zasněžených lesích a bažinách Karélie. Finům se to podařilo kombinací boje pravidelné armády, bránící se na Mannerheimově linii, a bojem malých záškodnických jednotek útočících na křídla a do týlu nepřítele.

Německo se dohodlo se Sovětským svazem na rozdělení Polska, a když Hitler tuto zemi napadl, Stalin jej vzápětí následoval. Když 21. června 1941 napadlo Německo Sovětský svaz, byly některé jeho prvosledové jednotky rozmístěny na polském území, tedy západně od původní linie obrany. Sovětské ozbrojené síly se dostávaly do obklíčení a rozhodně se nenacházely ve stavu, v němž by mohly podniknout rozhodnou protiofenzivu. Nyní nezbyvalo než uplatnit koncepci zadržování nepřítele bojem v obraně. Pod německou okupací se ocitla obrovská sovětská území. Někde byli Němci zprvu vítáni jako osvoboditelé, ale kvůli jejich pohledu na Slované jako na *untermenschen*, podlidi, se tento postoj k nim rychle měnil. Někteří obyvatelé s nimi sice i přesto nepokrytě kolaborovali, ale většina projevovala odpor a čekala na vhodnou příležitost. Rudá armáda byla blízko kata-

strofální porážce. Tisíce vojáků byly zajaty nebo zabity. Další se ocitli za německými liniemi. Z nich se brzy vytvořila jádra nově vznikajících partyzánských oddílů. Vojáci polapení v obklíčení si s sebou do lesů odnesli zbraně a pokračovali v odporu proti Němcům.

Sovětský svaz bojoval o holé přežití, takže používal každou zbraň, která byla k dispozici. Takovou zbraní byla i záškodnická partyzánská válka. 3. července 1941 se Stalin obrátil k národu v rozhlasovém projevu, v němž mimo jiné zaznělo:

*Na územích okupovaných nepřítelem musejí být zformovány jízdní i pěší partyzánské jednotky, pro boj s nepřítelem musejí vzniknout diverzní skupiny a všude se musí rozhořet partyzánská válka, která bude ničit mosty, silnice, telefonní a telegrafní dráty a zapalovat lesy, skladiště a nepřátelské transporty. Podmínky v okupovaných oblastech se musejí pro nepřítele a jeho pomahače stát nesnesitelnými. Nepřítel musí být pronásledován a ničen na každém kroku a veškeré jeho záměry mařeny.*⁶

Partyzánská válka je ovšem dvojsečnou zbraní, neboť stabilita státu může být ohrožena samotnými partyzány. Za občanské války se řada oddílů rudých partyzánů vymkla komunistické kontrole a některé dokonce přeběhly na stranu Bílých. V oblastech nyní okupovaných nacisty řádl nedlouho předtím hladomor způsobený sovětskou kolektivizací. Lidé měli bolestné zkušenosti s násilnou industrializací a s komunistickými čistkami. Pobaltské státy – Litva, Lotyšsko a Estonsko – a území východního Polska byly do Sovětského svazu teprve nedávno včleněny násilím, a jejich loajalita byla tudíž pokládána za nanejvýš pochybnou. Místní partyzáni operující za německými liniemi se nacházeli zcela mimo přímou státní kontrolu. Otázka tedy zněla: zůstanou loajálními a nepodlehnu vlivu zahraničních ideologií a nacionálně-separatistických hnutí? Vytvoří se z nich základ pro znovunastolení poválečné sovětské moci? Bylo nezbytné najít cestu, jak dostat partyzánské hnutí pod kontrolu a centrální organizaci⁷. Vycvičení partyzánští instruktoři byli ovšem rozprášeni a příručky partyzánského boje zmizely v ohni a ve stoupách.

Sovětský svaz narychlo zformoval a vycvičil partyzánské skupiny a vysadil je za nepřátelskými liniemi. Nejednalo se o nahodilé místní dobrovolníky, kteří by se vrátili bojovat do svých domovských oblastí. Tito partyzáni byli zasloužilými členy komunistické strany a Komsomolu, prověřenými veterány občanské války, příslušníky NKVD a vybranými záložníky Rudé armády. V říjnu 1941 povolila hlavní politická správa Rudé armády oprášit a vydat zastaralou *Příručku pro partyzány* z let občanské války⁸. Brožura byla v počtu 50 000 výtisků vydána v Moskvě 27. prosince 1941. Jedinými pokusy, jak vylepšit její původní stav, byl přetisk Stalinových politických

projevů, krátké poučení o německých zbraních (popis jednoho typu pistole, jedné pušky, jednoho typu kulometu a ručního granátu) a kapitola o bojovém použití lyží, která vznikla na základě zkušeností ze Zimní války s Finskem. Jeden z důstojníků NKVD po jejím přečtení ironicky poznamenal: „Pozorně jsem si ten manuál přečetl, tak jak bylo doporučeno, a poté jsem ho zastrčil mezi spisy, kde už provždy zůstal jako historický dokument.“⁹

První partyzánské skupiny byly sice tvořeny oddanými členy komunistické strany, avšak brzy v nich převážili místní civilní obyvatelé. Rudá armáda odčerpala všechny zdravé a fyzicky zdatné muže, takže na partyzánské oddíly zbyli jen fyzicky méně zdatní a starší, byť oddaní, straníci. Nedostávalo se také vhodných kvalitních zbraní a spojovacích prostředků, proto partyzánské oddíly na tom byly s vybavením celkově bídě. Skupiny byly jen narychlo vycvičeny a vrženy za nepřátelské linie.

Tyto skupiny si v počátcích partyzánské války příliš dobře nevedly. Nebyly místní a nevyznaly se v lokálních poměrech. Místní obyvatelstvo se na jejich stranu moc nepřidávalo a Němci na ně pořádali hony. Nedisponovaly obvykle žádnou místní ani logistickou podporou. Historici odhadují, že z těchto původních skupin přežilo do jara 1942 jen asi 7 % na Ukrajině a 17 % v leningradské oblasti. Špatně vybavené skupiny způsobily nepříteli jen zanedbatelné škody, zatímco jejich řady silně prořídly bojem, ale především nemocemi, hladem a nepřízní počasí.¹⁰

Větší štěstí se na partyzány usmálo až v roce 1942. Němci byli těsně před Moskvou zastaveni, což obyvatelstvu ukázalo, že se s nimi úspěšně bojovat dá. Okupanti zacházeli s civilním obyvatelstvem neúnosně, takže mnozí muži dali přednost útěku do lesů a zformovali zde záškodnické skupiny. K nim se přidávali vojáci Rudé armády, kteří se během počátečního rychlého německého postupu ocitli za nepřátelskými liniemi nebo se jim podařilo uprchnout ze zajetí. Vojáci vnesli do oddílů vojenskou kázeň a zlepšili partyzánský výcvik. Nakladatelství *Maladaja Gvardia* vydalo druhé vydání *Příručky pro partyzány*, které se od prvního značně lišilo. Promítly se do něj zkušenosti z probíhající války, zkušenosti draze zaplacené prolitou krví.

30. května 1942 byl sovětskou vládou ustaven ústřední štáb partyzánských operací (*centralnyj štab partizanskovo dviženija*), v jehož čele stanul člen politbyra a 1. tajemník KS Běloruska Pantělejmon K. Ponomarenko, jenž zůstal ve funkci do 13. července 1944.¹¹ Ponomarenko sice nerozuměl ani logistice ani taktice partyzánské války, ale jednalo se o partajního byrokrata, který plně chápal, že záškodnická válka je nejen ozbrojeným, ale neméně tak i politickým konfliktem. Plně proto sdílel Stalinův názor, že partyzánské hnutí musí být udrženo pod kontrolou sovětských orgánů.¹² Ústřední štáb se skládal ze tří hlavních sekcí: operační, rozvědná a politické. Ponomarenkovi

se podařilo podřídit všechny partyzánské oddíly, ať už v nich převažoval vliv Rudé armády, NKVD nebo strany, moskevskému ústřednímu velení. Operační sekce plánovala vlastní partyzánské akce, vysílala nové skupiny a oddíly za nepřátelské linie, rozpouštěla je či slučovala, zajišťovala výcvik, taktickou a technickou podporu a koordinovala součinnost partyzánských štábů působících na nižších úrovních. Jmenovala také do čela partyzánských jednotek vhodné důstojníky Rudé armády a zodpovídala za součinnost s ní. Rozvědná sekce byla zodpovědná za plnění úkolů v oblasti hloubkového průzkumu prováděného partyzány, lokalizovala a prověřovala nově vzniklé nebo dosud nezávisle působící partyzánské oddíly a zjišťovala politickou a ekonomickou situaci na okupovaných územích. Politická sekce vedla na těchto územích agitační a propagandistické kampaně, udržovala spojení s komunistickými buňkami působícími v ilegalitě a prezentovala úspěchy dosažené v partyzánské válce v sovětském tisku a rozhlasu.¹³

V září 1942 vydal Stalin rozkaz Státního výboru obrany č. 189 „Stanovení hlavních úkolů partyzánských operací“. V rozkaze oficiálně vyjádřil podporu strany a vlády vzniku masového lidového protiněmeckého partyzánského hnutí. Do záškodnické války tak byli zapojeni i prostí sovětsí občané. Partyzáni měli nadále vést útoky na německé cíle, narušovat okupační správu, bránit Němcům ve sklizni zemědělských plodin a shromažďovat informace zpravodajského charakteru. Dále měli vést agitaci a propagandistické kampaně. Do války se měly zapojit všechny národy Sovětského svazu, na jejichž územích se okupanti nacházeli.¹⁴

Ústřední štáb musel vyvinout značné úsilí, aby udržel stále se rozrůstající partyzánské jednotky pod svým velením a kontrolou. S vojáky a důstojníky Rudé armády přišla do partyzánských jednotek i vojenská kázeň. Podle vzoru pravidelných jednotek byla zavedena i organizace a struktura velení a oddíly byly rozděleny do rot a čet. Nadřazeným stupněm se stal partyzánský prapor, z něhož se dále tvořily partyzánské divize a dokonce armády. Snahou bylo vybavit partyzánské jednotky radiostanicemi a přidělit jim vyškolené radisty. V létě 1942 již mělo 30 % partyzánských praporů rádiové spojení s ústředním štábem. V listopadu 1943 jej již dokázalo navázat 94 % praporů. Tímto způsobem se také na okupovaných územích obnovilo spojení s ilegálními stranickými buňkami.¹⁵ NKVD sledovala počínání partyzánů stejně bedlivě jako počínání Němců.

Partyzánské hnutí se značně rozrostlo v roce 1943. Vítězství u Stalingradu a u Kursku ukázala, že byl německý postup zastaven a že Německu je souzeno válku prohrát. Těm, kdo dosud vyčkávali, se nabízela poslední příležitost přidat se k partyzánům, dokázat tak svou oddanost Sovětskému svazu a vyhnout se pozdějším represím. Nedostatečný počet sil nutil

Němce postupně obsazená území vyklízet. Neměli dost vojáků k zabezpečení vlastního týlu, proto se stáhli do větších měst. Tím přenechali značný prostor partyzánům a usnadnili jim získávání nových sil. Jejich řady rychle narůstaly. Mnozí místní obyvatelé se k nim přidávali, aby se vyhnuli nacistickým odvodům na nucené práce, které na okupovaných územích probíhaly v masovém měřítku.¹⁶

Zlepšila se také logistická podpora partyzánů. Během roku 1943 uskutečnila Rudá armáda za německými liniemi na 12 000 leteckých shozů materiálu a zásob. K partyzánům se tak dostalo 60 000 pušek, 34 000 samopalů, 4200 kulometů, 2500 protitankových pušek, 2200 minometů a množství munice a ručních granátů.¹⁷

Třetí vydání *Příručky pro partyzány* o 360 stranách vyšlo na podporu stále se rozrůstajícího partyzánského hnutí odporu v květnu 1943. Vytištěno bylo celkem 50 000 kusů. Od prvního vydání se zásadně lišilo. Neobsahovalo kapitoly o orientaci v mapě, neboť partyzáni byli místními obyvateli a své území dobře znali. Důstojníci Rudé armády přidělení k jednotlivým oddílům mapy číst uměli, a byli tudíž schopni zorganizovat shozy materiálu a podobné činnosti. Třetí vydání neobsahovalo ani kapitolu o bojovém využití lyží. Partyzáni se sice na lyžích často přesunovali, ale až na výjimky na nich nevedli boj. Kapitola o boji zblízka se od 20. let víceméně nezměnila, avšak značně se co do obsahu rozrostly kapitoly o německých i sovětských zbraních. Kapitoly o partyzánské taktice, o německých protipartyzánských operacích, o protiletecké obraně a protichemické ochraně byly zcela nové. Třetí vydání příručky bylo vytištěno na sovětském Dálném východě, neboť tam se přesunula značná část sovětského průmyslu.

Partyzánské hnutí nakonec uspělo. Na svém vrcholu v červenci 1944 představovalo až 280 000 mužů a žen ve zbrani.¹⁸ Ruští historikové tvrdí, že partyzáni zabili, zranili nebo zajali až milion nepřátelských vojáků a zničili na 4000 obrněných vozidel, 58 obrněných vlaků, 10 000 lokomotiv, 2000 železničních mostů a 65 000 nákladních a osobních automobilů. Ruští historikové také tvrdí, že k boji s partyzány museli Němci vyčlenit až 10 % svých ozbrojených sil. Ústřední štáb partyzánských operací byl rozpuštěn 13. ledna 1944.¹⁹ Většina sovětského území byla osvobozena a Moskva již dychtila po tom, aby mohla partyzánské oddíly rozpustit a odzbrojit, případně aby některé z nich pomohly znovu nastolit sovětskou moc.

Sotva bylo Německo poraženo, obrátila se Rudá armáda na Ukrajinu a do Pobaltí, aby tu porazila a vykořenila místní partyzánská hnutí. Stalinův strach o ztrátu sovětské nadvlády v těchto oblastech byl opodstatněný a porážka partyzánů se zde protáhla až do 50. let. Poslední pobaltští partyzáni se vzdali dokonce až v roce 1983.

Třetí vydání *Příručky pro partyzány* se ani po válce nestalo pouhou kuriozitou a vzácností uloženou v knižních policích. Záškodnická partyzánská válka se stala jedním z výrazných průvodních jevů poválečného světa. Evropské koloniální mocnosti čelily odporu domorodých obyvatel na Středním východě, v Africe, Asii i na ostrovech Tichého oceánu. Jihoamerické vlády byly místními partyzány ohrožovány a občas svrženy. Mao Ce-tung se zmocnil vlády v Číně jako velitel partyzánské armády. Evropské mocnosti přicházely o své kolonie v „národně osvobozenecích válkách“. Během války v Koreji, v níž hráli partyzáni významnou úlohu, spolupracovali při podpoře Severní Koreje úzce Čína a Sovětský svaz a stály proti silám OSN. Spojenectví těchto dvou komunistických mocností se však záhy rozpadlo, neboť si každá z nich činila nárok stát v čele světového komunistického hnutí. Obě země soupeřily o vliv v „nezúčastněných státech“, nazývaných také někdy souhrnně jako třetí svět. Vliv si kupovaly vojenskou pomocí i podporou prokomunistické zahraniční politiky, ale rovněž výcvikem partyzánů z řad nespokojených obyvatel zemí, které se přikláněly k Západu. Základem tohoto výcviku, který často probíhal přímo v Sovětském svazu, se stalo třetí vydání *Příručky pro partyzány*.

Ještě v říjnu 1974 byl Pantělej Ponomarenko hluboce ponořen do partyzánské války. Zasloužilý starý veterán sovětského partyzánské hnutí byl v té době respektovaným lektorem utajené školy pro arabské „revolucionáře“ umístěné v Novom Nagornom v oblasti Puškino asi 60 km od Moskvy (v SSSR existovalo více takových škol rozdělených podle jazykových skupin). Během jednoho výcviku Palestinců a iráckých baasistů se Ponomarenko podrobně rozhovořil o způsobech, jak nejlépe ukrýt výzbroj v lese. Vůdce iráckých frekventantů jej uctivě upozornil, že v Iráku ani v Palestině se žádné lesy nenacházejí. Ponomarenko bez mrknutí oka nahradil slovo „les“ za „poušť“ a pokračoval ve výkladu.²⁰

Za dobu dvaceti let existence těchto tajných škol z nich vyšlo několik tisíc arabských „revolucionářů“. Saddám Hussein, který uctíval Stalina, napodobil jeho metody masové indoktrinace, totalitní vlády a nadřazenosti vládnoucí strany nad státem. To vyústilo v téměř partyzánským způsobem organizovanou strukturu buněk strany Baas a ve všudypřítomnost tajné policie.²⁰ Baasističtí fedajínové prodělávali záškodnický výcvik, aby mohli v případě potřeby čelit nepříteli partyzánským způsobem. Partyzány cvičené podle třetího vydání *Příručky pro partyzány* zlikvidovaly teprve jednotky americké armády.

Mike Gress vyrůstal na Sibiři, kde si, vyzbrojeni puškami z klacků a granáty ze šišek, s kamarády hrával na „partyzány a fašisty“. Otec každého z nich sloužil ve Velké vlastenecké válce. Jeden z Mikeových kamarádů

vzal doma otci jedno vydání *Příručky pro partyzány*, která rozšířila jejich představivost, učinila jejich hru věrohodnější a naučila je základům technik přežití. Na malého Mikea učinila silný dojem. O řadu let později hovořil při rybolovu o existenci této významné taktické pomůcky s dalším ruským hovořícím autorem Lesem Grauem. Oba prohledali ruské knihovny a archivy, ale štěstí jim nepřálo. Až téměř po deseti letech jim jistý ruský badatel obstaral fotokopii jednoho starého výtisku. Originál byl vytištěn před mnoha lety na papíře podřadné kvality, a proto nebyly zejména ilustrace dostatečně zřetelné. Mike a Les se dali do práce. Text obvykle nepředstavoval velký problém, ale ilustrace ano. Naštěstí je Mikeův syn Alex téměř doslova počítačovým kouzelníkem. Řadu ilustrací dohledal v jiných ruských publikacích nebo je stáhl z různých ruských internetových stránek. Některé musel téměř úplně zrekonstruovat. Ve výsledku jsou nyní ilustrace v mnoha případech zřetelnější než v originále.

Nabízíme tento překlad čtenáři v naději, že mu nejen přiblíží způsoby a taktiku partyzánského boje, ale že si také lépe uvědomí drsné podmínky a realitu partyzánského života. Jedná se sice o výcvikový manuál, ale snad z něj čtenář pocítí i houževnatost a odhodlanost těch, kdo byli rozhodnuti bránit svou zemi.

Poznámky k úvodu

1 A. S. Kňazkov: *Partizanskoje dviženie vo Vjelikoj Otěčestvjennoj Vojně 1941–1945 (Partyzánské hnutí za Velké vlastenecké války, 1941–1945)*, Vojennaja encyklopedia, díl 6., Moskva, nakladatelství ministerstva obrany Ruské federace Vojenizdat, 2002, str. 273

2 J. F. Sokolov: *Partizanskoje dviženie v Otěčestvjennoj Vojně 1812 (Partyzánské hnutí za Vlastenecké války 1812)*, Vojennaja encyklopedia, díl 6., Moskva, nakladatelství ministerstva obrany Ruské federace Vojenizdat, 2002, str. 280–281

3 Kenneth Slepyan: *Stalin's Guerrillas: Soviet Partisans in WWII. (Stalinovi záškodníci: Sovětští partyzáni za 2. sv. v.)*, Lawrence, University Press of Kansas, 2006, str. 20–21

4 Jacob W. Kipp: *Mass, Mobility and the Red Army's Road to Operational Art (Masovost, mobilita a cesta Rudé armády k válečnému operačnímu umění)*, Ft. Leavenworth, Soviet Army Studies Office, 1988

5 Slepyan, str. 21

6 Slepyan, str. 15, citace z 1. strany listu Pravda z 3. 7. 1941. Použit překlad projevu J. V. Stalina vydaný v New Yorku (NY International Publishers) v roce 1945, str. 15

7 Slepyan, str. 2–3

8 Slepyan, str. 30, skvělý překlad prvního vydání (do angličtiny) je dostupný pod titulem *Partisan's Companion: Deadly Techniques of Soviet Freedom Fighters During WWII. (Příručka pro partyzány: smrtící dovednosti sovětských bojovníků za svobodu za 2. sv. v.)*, překlad Paul J. Schmitt, vydalo nakladatelství Paladin Press. Některé ilustrace v této knize jsou převzaty z citované publikace.

9 Slepyan, citace z V. I. Bojarského: *Partizany i Armija – Istorija utěrjannyh vazmožnostěj (Partyzáni a armáda – historie promarněných možností)*, Minsk, vydalo nakladatelství Harvest House Publishers, 2003

10 Slepyan, str. 28, 32–33

11 Kňazkov, str. 274

12 Slepyan, str. 42–43

13 Slepyan, str. 113

14 Slepyan, str. 47–49

15 V. N. Andrianov: *Partizanskoje dviženie vo Vjelikoj Otěčestvjennoj Vojně 1941–1945 (Partyzánské hnutí za Velké vlastenecké války, 1941–1945)*, Bolšaja Sovětskaja Encyklopedia, 1977

16 Slepjan, str. 190

17 Kňožkov, str. 275

18 Andrianov

19 Kňožkov, str. 275

20 J. Novikov: *The De-Baathization of Iraq (Vymýcení strany Baas v Iráku)*, The Jamestown Foundation

21 Novikov